

Els paisatges d'una treva

Darrere les grans declaracions ideològiques respecte a la treva d'ETA, hi ha les vivències de les persones que han viscut en carn pròpia, o molt de prop, la crueltat d'un conflicte que ha sacsejat durant anys la societat basca. En aquestes pàgines hi ha el testimoni de quatre persones; el testimoni i la seva visió del moment que viu el País Basc avui. Són vivències personals que, amb les de molta més gent, aniran configurant la història d'una manera anònima.

Cristina Sagarzazu no oblidarà mai el 5 de març de 1996 quan, a primera hora del matí, essent a prop de casa seva, va sentir una forta explosió. Al peu del carrer hi havia un cotxe en flames. "Ja està, ja ha passat", aquest va ser el primer pensament que va martellejar-li el cervell, car feia temps que s'ho temia. L'agent de l'Ertzaintza, Ramón Doral, marit de Cristina, havia mort quan va esclatar un artefacte explosiu d'ETA adossat al seu cotxe.

Tot i que el record de la tragèdia encara és viu, Cristina Sagarzazu s'esforça, com ha fet aquests dos anys, perquè aquest condicionés tan poc com sigui possible la vida dels seus tres fills: Jon, Iker i Jokin, que llavors tenien tretze anys, onze, i un i mig el més menut. Potser aquest mateix esforç és el que ha fet possible que, quan parla, no es pugui percebre ni un bri d'autocompassió, sinó una fortalesa i una vitalitat poc habituals, d'entrada, en una situació com aquesta.

Confiança en la treva. El nou panorama polític que es va dibuixant ara al País Basc és per a ella

KARLOS CORBELLA

Cristina Sagarzazu

- Vidua de Ramón Doral (ertzaina mort en un atemptat d'ETA el març del 1996).
- Té quaranta-dos anys i és mare de tres fills. Actualment és mestressa de casa.
- Milita al Partit Nacionalista Basc (PNB).

"No vull que les víctimes s'usin per espatllar el procés de pau."

KARLOS CORBELLA

una gran via cap a l'esperança. "La treva, me la crec -explica amb contundència-; en el fons tothom sap que això va de debò". Cristina es congratula que ETA, amb la treva que ha fet pública, hagi deixat "la qüestió" en mans dels partits polítics bascos. A més, explica obertament que confia del tot en "els signants dels Acords de Lizarra". I no és tan estrany, si considerem que és una militant de sempre del Partit Nacionalista Basc (PNB).

De fet, va ser en un dels *batzokis* (seus socials del partit) que va conèixer qui havia de ser el seu futur marit, Ramón Doral, "Montxo". Tots dos eren nacionalistes del PNB; ell fins i tot es declarava independentista, diu la Cristina. "El Montxo era qualsevol cosa, excepte policia. Va entrar en la primera promoció de l'Ertzaintza perquè ho considerava una aportació més a la normalització del País Basc". Al principi, feien vida normal a Irun. Però ella no descarta que, després de l'assassinat de Joseba Goikoetxea (cap de Montxo, mort també per ETA, el desembre del 1993), ell ja fos conscient que podia ser la pròxima víctima. Cristina, per més

que el marit mai no li'n parlava, recorda indicis que li confirmaven les seves sospites. Per exemple, en una ocasió que sortia tota la família amb el cotxe, Montxo va demanar-li que conduís -quan habitualment ho feia ell- i va passar-li les claus del cotxe de manera molt ostentosa, "com si volgués deixar clar a algú que aquell era el cotxe de la família i no el de la feina", interpreta ella.

Després de l'atemptat, Cristina es va marcar com a objectiu principal de mantenir tant com fos possible la normalitat per als seus fills. "Ara, quan hi ha un atemptat, procuro de parlar-ne de primer amb la mainada", explica. Recorda que en una ocasió un dels seus fills va preguntar-li si podrien tornar a parlar èuscar al carrer: "no entenia que una organització independentista basca hagués matat son pare, que era nacionalista". Aquesta ha estat una contradicció que, evidentment, se li ha fet molt difícil d'explicar als fills.

Sigui com sigui, l'esperança i la il·lusió són les dues paraules clau que es respiren amb el procés de pacificació que ara despunta a Euskadi. Per això creu que, si bé les víctimes no poden aportar gai-

rebé res al procés, "sí que podem entrebancar-ne el camí amb la nostra intervenció. Així que, si m'estic callada, segur que facilitaré les coses".

De la mateixa manera que demana aquesta actitud de les víctimes, reivindica amb tota la força que ningú no utilitzi les víctimes per boicotar el procés de pau tot just iniciat. "Si hi ha hagut violència és perquè hi ha un problema polític; per tant, cal resoldre'n les raons de fons". Està convençuda que si "el pla Ardanza, el van tombar des de Madrid, ara no podran pas fer-ho".

Cristina pensa que per a resoldre la situació al País Basc caldrà ser valent i generós. Una generositat que aplica quan, amb esforç, evita de donar respostes viscerales i diu que no s'oposa a l'excarceració de presos, però sí que li sembla impossible de viure a prop dels responsables directes de la mort de Montxo. Però de seguida acaba aventurant: "No ho sé encara, és massa d'hora per pensar en això..."

Ara com ara, l'objectiu de Cristina Sagarzazu és d'il·lusionar la gent amb el procés de pau i aconseguir que els seus fills creixin sense odís.

Imatge dels signants de l'Acord de Lizarra. Cristina Sagarzazu confia plenament en els partits i col·lectius que l'han signat.

KARLOS CORBELLA

KARLOS CORBELLA

Tomas Karrera

- Portaveu de l'organització Senideak ('Presos', que dona suport als presos d'ETA i als seus familiars).
- Té trenta-vuit anys i n'ha passats més de setze i mig a la presó, per pertinença a banda armada i participació en un intent d'atemptat.
- Té la companya empresonada per delictes relacionats amb ETA.

"Els drets humans no poden ser moneda de canvi."

El febrer del 1979 Tomas Karrera, avui portaveu de l'associació Senideak (que dona suport als familiars dels presos polítics bascos i denuncia els maltractaments i la política de dispersió) començava un període de més de setze anys per presons espanyoles. Ha passat pels centres de Carabanchel, Alcalá Meco, Herrera de la Mancha, Castelló, Osca, Nanclares de la Oca i finalment la Corunya, de la qual va sortir el mes d'agost del 1995.

"Quan ets a dins, pots ser a Castelló, a la Corunya o on sigui, però fins que no ets fora, no ets conscient de les dificultats que

representa per a una família haver de desplaçar-se per visitar un parent empresonat", explica Tomas Karrera, mentre comenta que pot anar a veure la seva companya, avui encara empresonada a Almeria, cada quinze dies.

El van empresonar quan tenia prop de vint-i-dos anys, i estudiava història a la Universitat Autònoma de Barcelona. La seva companya, la va conèixer ja estant a la presó. Ella també està reclosa, per causes similars, des del 1982. "Legalment ja hauria de ser al carrer... fa temps", diu Karrera amb resignació.

Karrera veu amb una certa esperança l'horitzó que es pot defi-

KARLOS CORBELLA

Acte electoral d'Euskal Herritarrok a Donosti, el 12 d'octubre. Una de les principals reivindicacions de l'esquerra abertzale és l'acostament dels presos al País Basc i el respecte dels drets humans a les presons.

nir d'ara endavant al País Basc. Però la valoració de la treva d'ETA entre els familiars de presos no és homogènia, perquè el col·lectiu és molt gran i divers.

Des de la declaració de la treva, segons Karrera, s'ha observat un cert relaxament en el tracte dels funcionaris amb els familiars dels presos, però adverteix que dins de les presons no ha canviat res, "continua havent-hi aïllaments i maltractaments sistemàtics". Per exemple, explica que, a Almeria, quan la treva ja era en vigor, els presos bascos van iniciar una vaga de fam de quinze dies per reivindicar que es respectés un acte judicial.

Records de la presó. Els maltractaments i les vexacions són alguns dels records que Tomas Karrera sempre associarà amb les presons. "Tots els presos en reben", diu. En moltes ocasions ell mateix va ser apallissat, i explica que, després d'una de les pallisses que va rebre, va comptar en el seu cos més de trenta contusions. En algunes ocasions els disparaven pilotes de goma: "les que utilitzen a les presons són menys dures; si fossin com les del carrer et rebentarien les entranyes. El problema és que te les disparen de molt a prop, i com que no són tan dures reboten més per tota l'habitació on et tenen i el nombre d'impactes es multiplica". Una altra pràctica habitual a les presons, segons Karrera, són les "visites" nocturnes -acompanyades de pallisses o no-, els escorcolls, totalment humiliants (a cos nu), i els insults. "El tracte vexatori cobreix tots els aspectes possibles, des del més físic al més psicològic". El 1984, per exemple, li van impedir de continuar els estudis de doctorat en història amb l'argument que no volien "terroristes set-ciències". La correspondència s'obre sistemàticament i els funcionaris en comenten i en ridiculitzen el contingut.

Ara, els presos socials són els més desemparats, afirma amb rotunditat. Recorda que quan va arribar a la presó d'Herrera de la

Mancha, cap el 1984, juntament amb un grup de presos bascos, es van trobar que havien emblanquinat les parets de cel·les i banys. Karrera explica que aquell centre penitenciari tenia molt mala fama per la manera com hi eren tractats els presos. Aquella mala fama es va confirmar. Recorda que, al cap de quinze dies de ser-hi, sota la pintura blanca ja es tornaven a veure les taques de sang dels presos comuns que havien passat per allà.

I és que per Tomas Karrera, l'objectiu últim del sistema penitenciari, tal com està plantejat, és de "destruir-te". A això respon, precisament, la política de dispersió de presos, que Karrera entén que és un sistema de "repressió a la carta". S'organitza segons les característiques de cada pres, de manera que li resulti màximament dolorosa: "Si un pres té problemes familiars i rep poques visites, el posen prop del País Basc; si, en canvi, en rep moltes, l'envien lluny. Si, a un pres, li agrada l'estudi, l'envien a la presó que té la biblioteca més fluixa o el posen a segon grau, perquè hagi de compartir cel·la amb presos comuns..."

La política de dispersió també pretenia, en certa mesura, que els presos socials, que encara estan pitjor que no pas els polítics, rebutgessin els presos polítics, "però ells saben perfectament qui és l'amic", comenta Karrera, que explica que, en moltes ocasions, el pres "polític" acaba fent asses-

sorament jurídic i assistència social... "Una feina que hauria de fer l'estat!"

"L'única cosa que m'ha donat la presó són raons per a continuar resistint. Allà és delictiu ser basc. L'insult hi és constant, i la falta de respecte a la nostra cultura i manera de ser és total". Karrera comenta que ha viscut la presó com un procés de maduració política i personal, però "el desgast és evident, quan surts ho notes; et canvia tot en setze anys: no haver vist dones et fa oblidar la manera de relacionar-t'hi; no saps com tractar un nen, ni tans sols un gos..."

La importància del procés.

Tomas Karrera observa que la importància de la nova situació està en el fet que ha palesat que ha d'haver-hi un debat polític. "El que es demana és que hi hagi una veritable democratització del País Basc", i assegura que la treva va més adreçada als partits i a la societat bascos, que no pas a l'estat: "el repte és nostre, de tots els qui vivim a Euskal Herria".

En aquest punt, Tomas Karrera, com a portaveu de Senideak, entén que aquest debat polític no es pot vincular a les reivindicacions sobre els presos: "No pot ser que els drets humans dels presos no siguin respectats; la condemna consisteix en la presó, no pas en les pallisses i les humiliacions". Karrera sosté que els drets humans no poden ser negociats: "Els presos estan empresonats

per no haver respectat els drets humans... Però del govern ningú no anirà a la presó per no haver-los respectats", protesta, sense perdre la serenitat amb què parla tot l'estona.

L'actitud del govern espanyol és una de les dianes de les seves crítiques, perquè diu que no pot ser que els drets humans es respectin segons que ETA declari una treva o no: "no poden ser objecte de xantatge ni moneda de canvi". A més a més, explica, l'estat no respecta les seves lleis quan aplica les polítiques de dispersió de presos, essent així que Barrionuevo i companyia "poden escollir la presó on faran la condemna".

Pel portaveu de Senideak, cal respectar els drets humans sense condicionaments i, a banda, cal negociar una solució política per al País Basc, perquè, si no es va a la causa del conflicte, "les coses s'eternitzaran" i, fins ara, el govern només ha buscat solucions policiaques.

Per Karrera cal tenir present que no solament hi ha les víctimes d'ETA: és tot el poble basc que ha sofert la repressió: "tenim presos, tenim exiliats, víctimes del GAL, de la Guàrdia Civil..." Com a part implicada en aquest sofriment, creu que només es pot demanar a la gent que avantposi la reflexió a la visceralitat. Aquest conflicte ha causat molts sofriments, i cal aprofitar l'oportunitat que la treva ofereix. "En aquest país tots tenim morts".

APLEC DEL PUIG

darrer diumenge d'octubre, a la muntanyeta de la "Patà"
a partir de les 11 hores

•Parlaments: PSAN, Euskal Herritarrok, Bloc Jaume I del Cabanyal, Maulets, AEN.

•Homenatge a Valerià Miralles

•Parades •Animació infantil •Paelles •Actuació d'Escaramussa Folk

 PSAN

KARLOS CORBELLA

Juan Mari Zabala

- És el segon de sis germans. Té 38 anys, és casat i té un fill. Treballa en una empresa familiar d'informàtica.
- Quan tenia 23 anys, el seu germà José Ignacio Zabala, dos anys més petit, va desaparèixer. Dotze anys més tard, se'n va trobar el cos al costat del de José Antonio Lasa, a Alacant, tots dos

enterrats en calç viva. Havien estat torturats i morts per implicats en l'anomenada trama del 'GAL verd'.

"L'estat fa i aplica les lleis de la manera que més li convé."

Juan Mari Zabala recorda que als pocs dies de desaparèixer el seu germà, ell mateix, i part de la família, ja van perdre l'esperança de tornar a veure'l viu. "En aquella època, aquest tipus d'atemptats eren molt habituals. No era el primer cas d'una desaparició. Però assumir-ho plenament és molt difícil, una part de tu es rebel·la en contra d'aquesta idea", explica Juan Mari. Recorda, però, els esforços per aconseguir saber què havia passat amb el seu germà, les converses amb Garai-koetxea, per veure si, amb monsenyor Setién, bisbe de Sant Sebastià, feien alguna cosa per mantenir certa "tensió" sobre el cas.

En els dotze anys passats des de la desaparició fins que es troba el cos del seu germà, Juan Mari reconeix que les forces per lluitar es van perdre. Sempre mantenien l'esperança que un dia algú informés del que va passar, "ja no per penediment, potser algú que estigués cremat o rebotat... I mira, a l'últim així va passar!"

Malgrat les explicacions rebudes, Juan Mari Zabala és escèptic amb la versió oficial dels fets: "Puc tenir la meua idea de com van sortir a la llum les coses, però el que no crec és que sorgissin com les han explicat. No em crec que un senyor d'Alacant, en un moment donat, es trobés els cosos, per exemple."

Més que saber què li va passar al seu germà, Juan Mari voldria conèixer per què li hagué de passar i per què un estat actua d'aquella manera, "i no és això solament, també voldria saber per què durant dotze anys cap dels partits de l'anomenat 'bloc democràtic' no es van interessar per aquest cas".

Només imaginant qui hi havia darrere de tot allò, comenta amb un cert to d'esgotament, ens podem fer una idea de les dificultats que va tenir la família Zabala per aclarir els fets. "Encara bo ha estat arribar a conèixer el que se sap fins ara", diu amb un cert to sarcàstic, i afegeix que té clar que si la desaparició del seu germà es va esbombar va ser perquè hi va haver un partit, amb tots els seus mitjans, que li va interessar de remoure l'afer per desempallegar-se d'una altra persona.

Sigui com sigui, cada membre de la família ha anat portant aquesta tragèdia com ha pogut. I qui pitjor ho ha passat, evidentment, són els pares. "El que he vist patir la meua mare no ho he vist mai en cap altra persona", diu Juan Mari, qui ha procurat que aquell fet no li marqués tota la vida: "Si més no, ara em puc consolar pensant que el meu germà està enterrat a Tolosa."

Juan Mari Zabala, però, no té gaire confiança en el fet que final-

ment s'aconsegueixi impartir justícia: "No pot ser que s'apliqui la justícia de maneres diferents segons convingui a l'estat. Un acte terrorista ho és, sigui quina sigui la motivació." Avui si acusen algú per calar foc a un caixer automàtic el sentencien a set anys de presó. Juan Mari qüestiona que la justícia sigui equitativa: "Es impossible, no es pot comparar! També posa com a exemple l'ingrés a presó de Barrionuevo, Vera i la resta d'implicats, que van poder triar a quina presó i quan hi anaven, "mentre centenars de presos estan il·legalment en presons de fora de la comunitat basca". A més a més, recorda que quan van condemnar Amedo i Domínguez a penes de prop de 110 anys es va dir que el GAL no era una banda armada, sinó que eren "un grup de gent que es van prendre la justícia per la seva mà".

També opina que el general Galindo, de la Guàrdia Civil, no s'inventà l'anomenat "GAL verd": "ell el va fer possible, però no l'inventà, perquè no s'hauria jugat res per res, per molt d'amor que tingui a la pàtria i a d'altres coses". Per Zabala, hi ha una sèrie de gent que han estat protegits per d'altres, que són els que eviten que es pugui conèixer el que va passar veritablement. Tot plegat són coses que Juan Mari no entén que passin en un país que suposadament té una democràcia consolidada.

Del judici del cas del seu germà no n'espera gaires resultats. Si a Barrionuevo i Vera se'ls ha aplicat una sentència tan tova, és per una senzilla raó, "el que interessa de totes totes és que no parlin".

Nova etapa d'esperança. Tot i això Juan Mari considera que amb la treva d'ETA s'ha arribat a un punt que permet superar una situació d'enquistament, a partir de la qual es pot començar a treballar per una situació nova. Des del moment que es fa pública la treva detecta que hi ha una sensació d'evolució del conflicte.

Zabala opina que els darrers esdeveniments han fet perdre la iniciativa a l'estat, en benefici de

les forces polítiques i socials basques. Aquesta és, diu, una situació nova que cal aprofitar. Però per fer-ho "caldrà que tothom renunciï a moltes coses". Juan Mari també observa que el procés de pacificació no serà d'un dia per un altre, però sí que és una via per assolir una solució política negociada: "La via policíaca no hauria resolt res de res. Si no hagués estat ETA hauria estat qualsevol altra cosa."

Una de les renúncies que caldran, Zabala ja se l'ha plantejada: "Més d'un cop hi he pensat:

algú que ha perdut un familiar, com pot perdonar a qui va intervenir en aquell acte? Potser no el podrà perdonar mai."

Malgrat tot, és conscient que potser, per poder fer avançar un procés de pau determinat, s'ha de passar per damunt de moltes coses: "Una persona que ha estat jutjada per un delictes -perquè ha de ser jutjada, perquè un delictes no pot quedar impune- potser caldrà que surti al carrer a fi d'aconseguir un objectiu millor. I això, lògicament, ho has d'acceptar."

d'altres formacions. Només quan es tracta el tema de l'èuscar és quan hi ha tensions: "Jo tinc un respecte total per la llengua basca, és un patrimoni cultural que cal protegir i difondre", aclareix Yáñez, i afegeix que el que no li agrada és "quan un company de l'ajuntament parla en basc per molestar-me", però afirma que és de bona pasta i no s'ofèn. A més, aclareix que alguns dels seus fills parlen èuscar, concretament dues de les seves filles el parlen perfectament. I és que es dona la paradoxa que una de les filles de Yáñez és regidora d'HB a Ikaztegieta (Guipúscoa). "La meua filla és la meua filla, i jo sóc el seu pare", respon quan li pregunten sobre aquest fet. Després afegeix que no té cap problema de relació amb la seva filla, però que no parlen de política.

Les amenaces. "Tinc més por que em segrestin que no pas que em matin d'un tret, no vull fer-me l'heroi, però a la meua edat he viscut molt", reconeix. El que més greu li sap és que una persona, l'escorta que l'acompanya sempre, pugui córrer perill pel fet d'anar al seu costat. Quan se li pregunta com viu la seva filla aquests temors, respon dient: "No ho he vist, però vull pensar que la meua filla ha plorat per mi."

Pel que fa al panorama que s'obre al País Basc amb la treva, considera que obre una petita porta a l'esperança, encara que es mostra molt moderat: "El nou procés el patrocina el nacionalisme moderat i per tant, s'ha de mirar amb cautela." Però finalment mostra les seves reticències: "Tot està condicionat al fet que les coses vagin com ells [els nacionalistes] volen." A més comenta amb certa ironia que la treva casualment hagi estat declarada just abans de les eleccions. Al capdavant, segons Yáñez, només hi ha una solució: "construir un país per a tots". Un lema que molts partits polítics han triat per a les seves campanyes electorals.

Inaki Gorostidi
Enric Rimbau (Bilbao)

Ángel Yáñez

- Regidor del PP a Tolosa.
- Nascut a Lugo fa 63 anys, arriba al País Basc amb 22 anys, com a funcionari de Telefónica. Casat i pare de vuit fills. Una de les seves filles, Maria José, "Makose", és regidora d'Herri Batasuna a Ikaztegieta (Guipúscoa).

"Vull pensar que la meua filla ha plorat per mi."

Angel Yanez explica que el seu interès pel País Basc es va despertar quan, en un viatge amb tren, va sentir uns joves parlant en basc: "No els entenia, però em va semblar que parlaven amb tanta vitalitat!" Així que, quan va tenir l'ocasió, va aprofitar un concurs de places de Telefónica per anar a viure al País Basc.

La seva arribada al món de la política, explica Yáñez, és recent, causada per l'assassinat a Sant Sebastià del regidor del PP Gregorio Ordóñez. "Em va fer la sensació com si haguessin matat un fill meu!", diu Yáñez amb la mà al cor. Allò el va dur a prendre un compromís i es va afiliar al PP. Però Ángel Yáñez ja havia tingut altres experiències en política: abans de la constitució dels ajuntaments democràtics va formar part d'una de les gestores municipals.

Un amic del Partido Demócrata Popular li demanà que es presentés a aquell organisme municipal, per tirar endavant el projecte d'un polisportiu -llavors ell estava vinculat a la secció de natació del Tolosa CF-. També va ser enllaç sindical de Telefónica en l'època de Franco.

Durant els seixanta va fer diverses promocions d'habitatges en règim de comunitat de veïns. Tal com ell mateix explica: "Sempre he estat vinculat a projectes per a la comunitat." Reconeix, però, que malgrat les moltes activitats que ha dut a terme, després de quaranta anys de viure a Tolosa, troba a faltar "no estar integrat a cap colla d'amics, o formar part d'alguna societat gastronòmica o de caça".

Explica que ser regidor del PP no li ha generat problemes de relació amb els companys de consistori